

CZU: [159.9.072 + 37.015.3](478)

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4888968>

DEZVOLTAREA ȘTIINȚEI PSIHOLOGICE ÎN REPUBLICA MOLDOVA ÎN ULTIMELE DECENII

Igor RACU*, Jana RACU

* *Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”
Universitatea de Stat din Moldova*

În articol sunt prezentate cercetările științifice din domeniul psihologiei, ramurile psihologiei în cadrul cărora au fost susținute un număr impunător de teze. Au fost analizate cercetările care au investigat caracteristicile psihologice ale copiilor la diferite etape de vârstă. De asemenea, am compilat și listat temele tezelor din psihologia generală, psihologia socială, precum și cele din ariile conexe. Din perspectivă istorică, sunt prezentate și cercetările fundamentale în psihologie, reflectate în tezele de doctor habilitat susținute în Republica Moldova.

Cuvinte-cheie: *psihologie, psihologie generală, psihologia educației, psihologie socială, cercetare, teză.*

AN OVERVIEW OF THE SCIENCE OF PSYCHOLOGY DEVELOPMENT IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA IN THE LAST DECADES

The article is devoted to the review of scientific research in the field of psychology. The branches of psychology in which many theses were defended are listed. Also, the analyses of the researches that highlight the psychological particularities of children development in different ages are presented. The topics of theses in general and social psychology as well as interdisciplinary research are mentioned. From historical perspective, this article contains an overview of the fundamental research in psychology reflected in habilitate theses defended in the Republic of Moldova.

Keywords: *psychology, general psychology, educational psychology, social psychology, research, thesis..*

Introducere

Analiza noastră științifică a apărut în contextul interesului colegilor din România privind dezvoltarea științei psihologice în Republica Moldova la începutul secolului XXI. Cu regret, informația pregătită și prezentată pentru publicare nu a reușit să acopere toate cercetările științifice din domeniul psihologiei realizate în ultimele două-trei decenii. Istoria psihologiei moderne din Republica Moldova se fundamentează pe dezvoltarea științelor sociale din cea de-a doua jumătate a secolului XX.

Analiză și discuții privind cercetările

În dezvoltarea științei psihologice în Republica Moldova în a doua jumătate a secolului XX se pot distinge trei etape, periodizarea cărora se bazează atât pe criteriile cronologice, cât și pe criteriile de conținut.

1. În anii 60-70, psihologia din R. Moldova s-a dezvoltat sub influența ideilor psihologiei sovietice și a nevoilor societății în această perioadă.

2. Din anii 80 și până la mijlocul anilor 90, dezvoltarea psihologiei a avut loc sub influența Teoriei activității a lui A.N. Leontiev și în cadrul Psihologiei comunicării elaborate de M.I. Lisina.

3. De la mijlocul anilor 90 ai secolului XX și până în prezent cercetările psihologice au fost efectuate în contextul statului suveran Republica Moldova, sub influența tendințelor perioadei de tranziție în spațiul post-sovietic în conformitate cu scopul integrării europene.

În cadrul științei psihologice din R. Moldova de la mijlocul anilor '90 ai secolului XX până în prezent, cercetarea psihologică a fost efectuată în contextul nevoilor moderne ale societății și sub influența tendințelor globale în perioada de tranziție în spațiul european. Prezentarea cercetărilor științifice va fi realizată nu din punct de vedere cronologic, ci în baza tematicii și conținutului. Continuând subiectul, vom analiza pe scurt principalele direcții și subiecte ale dezvoltării cercetării științifice în domeniul psihologiei din R. Moldova la sfârșitul sec. XX – primele două decenii ale sec. XXI.

Unul dintre principalele domenii au devenit cercetările în psihologia dezvoltării și în psihologia educațională [1].

În acest context vom menționa că cercetările au vizat toate etapele dezvoltării copilului: copilăria timpurie, vârsta preșcolară, elevul mic, preadolescența și adolescența.

Problemele psihologice ce țin de vârsta timpurie și de perioada preșcolară sunt abordate în tezele de doctorat: D.Tolocenco „Particularitățile formării afirmării și negării la copii de vârstă timpurie” (2008); A.Bologa „Potențialul poveștilor populare în psihoprofilaxia conflictelor la copii” (1997); J.Racu „Influența comunicării copilului cu adultul asupra dezvoltării motivației școlare la etapa inițială a instruirii” (1997); T.Bucuroșu „Fundamente psihopedagogice pentru utilizarea computerului în instituțiile preșcolare” (1997); C.Perjan „Dezvoltarea afectivității la preșcolari educați în diferite situații sociale de dezvoltare” (2001); Iu.Mulco „Dezvoltarea sferei volitive la preșcolari în cadrul activităților de coregrafie” (2020).

O altă arie de acoperire pentru cercetătorii moldoveni este perioada preadolescență de dezvoltare, problematică relevantă și pentru începutul secolului XXI, dat fiind particularitățile dezvoltării în această vârstă de criză psihologică, tranziția de la copilărie la maturitate. În domeniul dat vom menționa următoarele cercetări (teze de doctorat): E.Donica „Specificul manifestării și modalități de diminuare a comportamentului agresiv la preadolescenții contemporani” (2002); M.Vîrlan „Problema comportamentului deviant la preadolescenții contemporani” (2003); A.Verdeș „Dezvoltarea afectivității la preadolescenții educați în situații sociale de dezvoltare diferite” (2009); Iu.Racu „Anxietatea la preadolescenții contemporani și modalități de diminuare” (2011); D.Ștefanet „Impactul intervenției psihologice în depășirea dificultăților de relaționare interpersonală la preadolescenți” (2012); A.Plătici „Impactul atitudinilor preadolescentului cu hipoacuzie asupra relațiilor interpersonale cu semenii” (2016); S.Pîslari „Dezvoltarea empatiei la vârsta preadolescență” (2018).

Următoarea vârstă de interes major pentru cercetătorii din R. Moldova este adolescența și tinerețea. Cercetările științifice au vizat subiecte, precum: toleranța, identitatea de gen, conștiința de sine, stima de sine, orientările valorice, sfera afectivă, stările depresive, sentimentul de singurătate, adaptare ș.a.: L.Bolocan „Reacții conflictuale în adolescență și psihoterapia reeducării lor” (2000); N.Daniliuc „Formarea la adolescenți a sentimentului de grație față de părinți” (2014); A.Țibuleac „Implicațiile activității muzicale în constituirea orientărilor valorice ale adolescenților” (2002); A.Calancea „Psihocorecția sferei afective a adolescenților” (2002); V.Gonța „Formarea imaginii de sine la adolescenți” (2003); V.Jardan „Identitatea de gen a tinerilor în condițiile modificării rolurilor sociale” (2006); V.Adăscăliță „Formarea toleranței personalității la adolescenți” (2009); Z.Bolea „Diferențe de gen în stările depresive la vârsta adolescentină” (2008); O.Paladi „Implicarea conștiinței de sine în domeniul de valori al personalității adolescentului” (2011); A.Paladi „Interconexiuni dintre stilul apreciativ și controlul psihologic la tineri” (2016); E.Moga „Particularitățile interacțiunii autoapreciere-nivel de expectanțe la tineri” (2016); L.Donoga „Influența atitudinilor sociale asupra procesului de adaptare a adolescenților și părinților în cadrul familiei” (2016); V.Plămădeală „Trăirea sentimentului de singurătate la tineri” (2018); I.Platon „Formarea inteligenței sociale în adolescența timpurie” (2020) [2].

Cercetarea problemelor psihologice în contextul procesului instructiv este reflectată în lucrările următorilor autori: S.Briceag „Fundamentele psihologice de dezvoltare a aptitudinilor spre limbi străine” (1997); V.Prițcan „Fundamente psihologice de cultivare a creativității prin intermediul subcomponentei curriculare „conținuturi” (1998); N.Berezovschi „Dezvoltarea reflexiei ca mecanism de formare a aptitudinilor comunicative la elevii de vârstă școlară mică” (2000); N.Gîncota „Dezvoltarea sferei activ-volitive la vârsta școlară mică în diferite situații sociale de dezvoltare” (2003); D.Antoci „Raportul dintre aptitudinile pentru arta plastică și cele generale în perioada de școlaritate” (2006); L.Pavlenko „Particularitățile psihologice de dezvoltare a competenței sociale în ontogeneză” (2015); L.Chitoroga „Dificultăți de învățare a limbajului scris la elevii din ciclul primar: diagnostic și intervenție psihologică” (2019); S.Toma „Adaptarea psihosocială a copiilor cu cerințe educaționale speciale în instituțiile de învățământ general” (2019).

Impactul stării de sănătate asupra dezvoltării personalității copilului este investigat în cercetarea realizată de A.Tarnovschi „Particularitățile psihologice ale personalității copilului cu maladii respiratorii cronice” (2017).

În R.Moldova sunt studiate în special caracteristicile psihologice ale studenților. Vom menționa cercetările științifice realizate ca teze de doctorat consacrate unor probleme, ca: adaptarea psihologică, motivația, auto-actualizarea, stima de sine, empatia, caracteristicile sferei cognitive și stilurile de învățare ș.a. Subiectele date au fost studiate în cadrul tezelor: Z.Drăgan „Formarea aptitudinii de învățare eficientă la studenți” (2001); M.Pleşca „Mecanismele psihologice de bază ale adaptării studenților la activitatea de învățare” (2002); E.Puzur „Adaptarea psihosocială a studenților anului I din instituțiile de învățământ superior” (2016); M.Cerțișanu „Stimularea dezvoltării motivației de autoactualizare la studenți” (2007); L.Chior „Formarea stimei de sine la studenții contemporani” (2012); S.Sanduleac „Formarea gândirii științifice la studenții din învățământul uni-

versitar" (2014); E.Bîceva „Formarea gândirii psihologice la studenții psihologi” (2015); N.Toma „Particularități ale interacțiunii anxietate academică - stiluri cognitive la studenți” (2018).

În continuare, vom prezenta teze de doctorat în care au fost studiate diferite aspecte ale vârstei adulte: particularitățile autoactualizării femeilor, caracteristicile optimismului la diferite etape de vârstă, motivele psihologice în alegerea strategiei de comportament în situații de criză ș.a.: L.Kobylyanskaya „Determinantele psihologice ale alegerii strategiilor de comportament în situații dificile de viață” (2007); S.Tolstaia „Particularități psihologice ale autoactualizării femeii de vârstă mijlocie” (2010); V.Calancea „Particularitățile afectivității și comportamentului persoanelor adulte în perioada de criză a sănătății” (2018); N.Saidov „Studiul comparativ al particularităților optimismului personalității la diferite etape ale maturității” (2019); V.Șaitan „Dimensiuni cognitive, afective și comportamentale în manifestarea conflictului muncă-familie” (2021) [3].

Au fost elaborate un șir de lucrări în domeniul etnopsihologiei: P.Borocina „Adaptarea social-psihologică a adolescenților – reprezentanți ai etniilor” (1995); L.Gașper „Particularitățile psihologice ale identității etnice la adolescenți” (2007); L.Horozova „Identitatea etnică a tineretului studențesc pe condițiile migrației populației din UTA Găgăuzia” (2019).

În cadrul cercetărilor realizate este abordată și problema privind caracteristicile psihologice și particularitățile activității profesionale a profesorilor: sfera emoțională și reglarea emoțională, arderea profesională, epuizarea emoțională, reprezentările sociale în profesie; dezvoltarea și imaginea personalității profesorului etc. Menționăm în context următoarele studii: Iu.Baxan „Particularități ale efectivității cadrului didactic în perioada restructurării sociale” (2002); O.Coroii „Impactul reglajului emoțional asupra activității de succes a educatorului” (2009); V.Gorincioi „Studiul sindromului arderii emoționale la cadrele didactice universitare din perspectivă de gen” (2015); R.Cerlat „Particularități psihosociale ale stabilității emoționale a cadrelor didactice din învățământul primar” (2019); N.Bolode „Factorii psihosociale ai burnout-ului cadrului didactic școlar” (2020); M.Popescu „Reprezentarea socială a muncii la cadrele didactice din învățământul primar” (2016); N.Buraga „Rolul resurselor personale în dezvoltarea pasiunii profesionale a pedagogilor” (2017); Iu.Fornea „Imaginea personalității profesorului Instituției de Învățământ Superior Medical” (2010); V.Vrabie „Dimensiuni psihosociale ale dezvoltării personale a cadrului didactic” (2019).

Pe lângă subiectele abordate ce țin de activitatea cadrelor didactice sunt cercetări care vizează alte domenii și specialități: V.Kraskovskaia „Relația dintre însușirile de personalitate și stresul la ostașii în serviciul militar” (2020).

Există și cercetări dedicate psihodiagnosticului tulburărilor de personalitate și particularităților de personalitate ale persoanelor cu HIV pozitive: D.Țopa „Psihodiagnoza tulburărilor de personalitate prin intermediul Sistemului Electronic de Asistență Diagnostică” (2011); G.Pravițchi „Persistența motivațională și autostigmatizarea la persoanele seropozitive” (2019).

Sunt actuale și cercetările realizate în domeniul psihologiei familiei: D.Cazacu „Reprezentarea socială a familiei contemporane în Republica Moldova” (2018); M.Corcevoi „Mecanisme psihologice de atenuare a efectelor migrației economice asupra sistemului familial din Republica Moldova” (2018) [4].

Vom evidenția în mod special cercetările fundamentale în știința psihologică din Republica Moldova. Primul doctor habilitat în psihologie este N.Bucun, care a susținut la Moscova teza cu titlul „Bazele psihofiziologice ale optimizării eficienței activității de muncă a persoanelor cu deficiențe de auz” (1985). În ultimii 25 de ani au fost elaborate și susținute 6 teze de doctor habilitat în psihologie, care au fundamentat noi direcții în dezvoltarea psihologiei în R. Moldova și constituie o contribuție deosebită și semnificativă în cercetarea psihologică autohtonă recunoscută și pe plan internațional: Ig.Racu „Psihogeneza conștiinței de sine în diferite situații sociale de dezvoltare” (1998); P.Jelescui „Geneza negării la copii în perioada preverbală (studiu teoretico-experimental)” (2000); A.Bolboceanu „Impactul comunicării cu adultul asupra dezvoltării intelectuale în diferite perioade ale ontogenezei” (2005); J.Racu „Psihogeneza limbajului în medii de comunicare mixtă”, (2008); M.Șlehtițchi „Liderii în dinamica reprezentării sociale: fundamente epistemologice și paradigme experimentale” (2019); Iu.Racu „Psihologia anxietății la copii și adolescenți” (2020).

Prezentarea în acest articol a cercetărilor realizate, în special, în cadrul tezelor de doctor și de doctor habilitat nu reflectă absolut toate subiectele studiate în R. Moldova. În perspectiva istorică propusă am listat și prezentat teze care au fost elaborate în cadrul următoarelor specialități: Psihologie generală, Psihologie educațională, Psihologia dezvoltării, Psihologia personalității și Psihologie socială. De asemenea, consemnăm că cercetări științifice inovative și originale sunt realizate și în domeniul Psihologiei speciale, care nu sunt incluse în acest articol și necesită o revizuire separată.

Ținem să menționăm încă un fapt important în dezvoltarea științei psihologice, și anume: realizarea investigațiilor științifice și susținerea tezelor de doctorat de către cercetători – doctoranzi din România, Ucraina, Israel, Federația Rusă.

Concluzii

Conchidem că temele cercetărilor au atât un caracter regional, cât și universal, iar rezultatele obținute prezintă valori științifice fundamentale și importante de un interes larg. În mediul academic și în alte domenii din Republica Moldova activează specialiști care au susținut tezele de doctorat în Școlile doctorale din România și din Federația Rusă. Vom sublinia că circumstanțele menționate promovează schimbul de experiență și eclecticismul abordărilor și al școlilor care îmbogățesc și caracterizează știința psihologică modernă din Republica Moldova.

Referințe:

1. <http://www.cnaa.md/theses/psychology/>
2. <https://psihologie.upsc.md/>
3. <http://studiamsu.eu/stiinte-ale-educatiei/>
4. <http://psihologie.key.md/>

Date despre autori:

Igor RACU, doctor habilitat, profesor universitar, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”.

ORCID: 0000-0001-8143-4908

Jana RACU, doctor habilitat, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: janaracu@yandex.com

ORCID: 0000-0002-1775-6344

Prezentat la 29.03.2021